

TEXTOS DE L'ACTE INAUGURAL DEL TRICENTENARI

La ciutat llunyana (Màrius Torres)

LA CIUTAT LLUNYANA (5 de març, 1939)

*Ara que el braç potent de les fúries aterra
la ciutat d'ideals que volíem bastir,
entre runes de somnis colgats, més prop de terra,
Pàtria, guarda'ns: -la terra no sabrà mai mentir.
Entre tants crits estranys, que la teva veu pura
ens parli. Ja no ens queda quasi cap més consol
que creure i esperar la nova arquitectura
amb què braços més lliures puguin ratllar el teu sòl.
Qui pogués oblidar la ciutat que s'enfonsa!
Més llunyana, més lliure, una altra n'hi ha, potser,
que ens envia, per sobre d'aquest temps presoner,
batecs d'aire i de fe. La d'una veu de bronze
que de torres altíssimes s'allarga pels camins,
i eleva el cor, i escalfa els peus dels pelegrins.*

Edicte Berwick

“Don Jacobo Fitz James, duque de Fitz James, de Berwick, de Liria i de Xérica, par de mariscal de Francia, grande de España, caballero de las órdenes de la Jarretiera y del Toisón de oro, gobernador y teniente general del Limosín, generalísimo del ejército de las dos coronas en Cataluña: Aunque han llegado muy tarde los de Barcelona a pedir la clemencia del rey, todavía tiene tanta benignidad que no quiere usar del rigor de la guerra y, con este motivo de conservar y no destruir los vasallos de Su Majestad, se ha servido a conceder por gracia: Primero. La vida de todos los pueblos y demás personas que se hallan en Barcelona. Segundo. Que no se saqueará la ciudad y cada uno podrá vivir en su casa como antes, sin que por lo pasado se le haga ningún proceso. Tercero. En cuanto a las tropas regladas que hay dentro de la plaza, serán a discreción, conforme a las costumbres de la guerra en semejantes casos, pero se les concede la vida. Cuarto. Todas se retirarán mañana al amanecer dentro de la Rambla. Quinto. Hoy, a las seis de la tarde, se entregará el Monjuique. Sexto. Luego, al instante, se entregará el muelle. Séptimo. Todas las armas de los soldados reglados y demás tropas se pondrán en el palacio. Octavo. Darán el estado

de todos los almacenes y de todos los caballos. Noveno. Enviarán orden al comandante del castillo de Cardona para que lo entregue. Campo de Barcelona, a 12 de septiembre de 1714”

CARTA ADREÇADA AL BISBE I AL CAPÍTOL DE LLEIDA L’11 DE JULIOL DE 1746.

Muy Señor mío: El 5 del corriente queda en Inteligencia de haver resuelto Su Majestad que por mi se prevenga luego al Obispo y Cavildo de la Ciudad de Lerida dispongan que sin la menor dilación de demuela el edificio que en su Castillo sirvió antes de Iglesia Catedral respecto de su mal estado y el daño que de sus ruinas se seguiría a la fortificación y parte de la Ciudad; en cuya consecuencia arreglándome a la citada Real Deliberacion la he comunicado a aquel Prelado y su Cabildo con la advertencia de que devan sacarse del castillo sus ruinas y escombros de modo que dentro de todo el próximo año de 1747 quede enteramente desembarazado, y que si con brevedad no ejecutan la referida Demolición, se practicarà de cuenta de la Real Hacienda quedando a su beneficio (por el gasto) los Materiales que provinieron de ella para aplicarlos a las obras de fortificación: y a fin que en todas sus partes quede precavido la observanza de esta Real resolución, he dado aviso de ella al Governador de aquella plaza, igual ante Ingeniero Comandante.

Firmado: Don Zenón de Somodevilla y Bengoechea, Marqués de la Ensenada, Consejero de Estado i Secretario de Hacienda, Guerra y Marina.

Agonia d’Angel Guimerà

*Fum de l’infern per l’èter giravolta,
gavells de llamps flamegen l’amortallada volta,
els crits de ràbia ofeguen la parla dels canons;
les torres esfondrades s’esvaeixen,
sobre la carn febrosa de les bombes es parteixen
i a dolls corre llisquenta la sang de les legions.
Trona en Berwich: -Amunt, àguiles de guerra!
-Visca la Pàtria! Enrere! -fan, estremint la terra
tot rebramant ferotges, les catalanes gents;
i ses destrals, que negra sang degoten,
brunzen i als fronts altívols dels granaders s’encloten
clapant les pedres rònegues amb els cervells bullents.
-Mori en Felip, l’afront de Catalunya!-
Déu salvi Barcelona! La llibertat s’allunya:
Corbs de Castella i França traspassen els baluards!
-A ells!- Fins els bressols deixen les mares,*

*l'altar del sacrifici els capellans i frares...
fins sembla que pateixi la terra dels fossars!
I estén la nit sa glassa funerària...
Baix de sos plecs apila feresta, sanguinària,
muntanyes de cadàvers la mort arreu, arreu;
i sonen les campanes llastimoses,
i cruixen les espases dintre les carns febrosoes
i un crit immens s'aixeca d'imprecacions a Déu.
Dels bronzes a les roges flamarades
es veuen famolenques xisclar esvalotades
les aus rapinyadores creuant el cel de plom,
i els ferits catalans, boigs de rabiesa,
cercant enemics cossos i en l'última bravesa
clava'ls en les entranyes el ferro fins al pom.
Oh nit d'esglaiadora recordança!
Sobre ton cor exhala, perduda l'esperança,
l'últim sospir la pàtria dels cavallers, dels prouds!
L'afrent, l'amagui eixa foscor tan trista!
Si un llamp a tots per sempre ens apagués la vista!
Oh! mai tornés l'albada per llumenar els jous...!
I esclata el sol! I s'alça Barcelona
perduda en mar de flames! Sa veu pertot ressona;
tan sols Déu calla, i es mor la santa llibertat!
De sobte apar la terra esmorteïda.
Pertot silenci i calma. Senyera maleïda,
clavada en els cadàvers, bateix la immensitat!
Ai Pàtria, és la mortalla de tes glòries!
Sos furs, els privilegis que et daren les victòries,
En braços de tes víctimes traspassen cels roents!
D'avui seràs el foc d'eixes nissagues;
cadenes feixugantes estriparan tes llagues;
les flors dels cementiris t'arruixaran d'encens!*

La campana de Sant Honorat, 1714 (Josep Maria de Sagarra)

*Quan s'anava escolant nostra ciutat
dins del setembre de la mala anyada,
la campana de Sant Honorat
a dalt del campanar a cada estrebada
movia el seu batall desesperat.
I quan la llengua de la nostra gent*

*anava renegant d'odi i de gana,
quan s'esberlava el pit d'algun valent,
la llengua de metall de la campana
repicava i cridava a sometent.
I quan el conseller de la ciutat
alçava al cel l'espasa i la bandera,
ja el llop amb la casaca de soldat,
i el lladre de la terra forastera
ens ho deixaven tot esmicolat,
feia un so ronc com un grinyol de fera
la campana de Sant Honorat.
I després quan vingué la mala nit
i s'ensorrà per sempre aquell delit,
i era nostra florida ciutadana,
cementiri, misèria i cos podrit,
pell que tremola i llavi que demana,
amb un plorar de ràbia i de despit
plorava la campana.
Quatre anys més tard, diuen que el rei prudent
féu despenjar aquella campana altiva,
perquè havia tocat a sometent
amb la veu una mica massa viva.
La varen dur entre brases i carbons,
somicant digué adéu a les germanes;
i la van fondre sense més raons,
i del metall en van fer canons
per ofegar la veu de les campanes.
I ara, Déu sap el temps que s'ha escolat
des del setembre de la mala anyada,
des del rei que escanyant la llibertat
amb la mà va deixar-nos profanada
la campana de Sant Honorat.
Però poc es pensava el rei valent,
amb tanta voluntat i amb tanta fúria,
que campana que toca a sometent
el foc no li fa injúria.
Que se aixeca la forca i el punyal
i l'ungla de les bèsties s'encomana,
a la campana no li fa cap mal,
perquè el so de la campana és immortal,
i encara sona la campana!
Encara sona; hi ha qui no la sent,
qui té l'orella molt rasposa,
qui l'aparta com un mal pensament,*

*però encara repica a sometent
nostra campana fosa.
Vosaltres, gent de bona voluntat,
catalans de tota hora,
¿no sentiu, caminant dins la ciutat,
la campana de Sant Honorat?
No la sentiu com plora?
Escoleu, escolteu quin so més fi
—no és el cor que us enganya—
tant si seguiu les mentes del camí,
com si palpeu el cor de la muntanya;
tant si aneu amb la rella dins les mans,
tant si el rem us fadiga o us aplanà,
si sou pobres, cridaires o bergants,
fills de lluita, o de calma casolana,
tant se val, que si sou catalans,
hi ha alguna cosa que us farà germans:
aquest so i aquest plor de la campana!
La varen despenjar de vora el cel,
encara més amunt ara repica,
ni grapa de botxí ni foc cruel
de mal no poden fer-n'hi gens ni mica.
Canons i lleis i forques, això rai!
Se'ns menjaran segons la seva gana,
però ningú pot ofegar-nos mai
la Veu de la Campana.*

El Senyor Esteve de Santiago Rusiñol

*A on se veu el canvi que fa una ciutat quan se n'apodera el comerç i com els petits se fan grans i altres experiències profitoses.
(...) Però lo que havia canviat més, amb aquells anys d'Estevet a Esteve i d'Esteve a senyor Esteve, havia sigut Barcelona.
En aquell barri de Ribera hi havia hagut tant daltabaix de reformes que ja no quedava res de lo que hi havia.
El Passeig de Sant Joan també s'havia mort, com les àvies. Havien arrencat els plàtans, havien trossejat els bancs, i l'Hèrcules del sortidor i les tortugues, i fins la tosca, els havien traslladat més lluny perquè anessin a criar molsa al desterro dels barris nous. Els boixets i les estàtues del Jardí del General els havien tirat a la runa, i d'aquells passejos ombrívols n'havien fet cases amb pòrtics, iguals com una malura i patint d'una simetria que no tenia consol ni perdó. Del Born n'havien agafat colors, vida, llum, venedors i gatzara amb un manat i ho havien tancat en un*

tinglado; i en quant a la Ciutadela l'havien tirada a terra, i havien fet bé de tirar-l'hi. Primer van caure les muralles, després van anar aplanant els glacis, més tard hi van tirar ratlles i per fi hi van plantar flors, i a mida que les flors naixien els soldats n'anaven sortint, i com més ombra feien els arbres més els quartels s'ajupien, fins que només en van quedar dos i mig disfressats de palau allí sota de les arbredes. Aquell parc va ser fet tan de pressa i hi va anar creixent tant, de de pressa, que semblava que els pollancre trobessin terra de fossar i es nodrissin ufanosos del dol de dugues centúries; els oms semblaven esbravar-se d'haver estat tant i tant de temps en sense tenirel dret de créixer; les flors, després de tants anys de glacis, es badaven en un sol jorn, i una flaire de vida nova eixia del camp de la mort. Amb la pressa de transformar, aquella gent enriquida, que no havien tingut temps de ser artistes, havien fet coses estranyes: dugues escales immenses que no pujaven enlloc, unes muntanyes de pessebre, un estany retallat amb tosca; però en canvi hi havien congregat a la gent de tot el món i a tot el comerç de la terra, i lo que abans eren quartels amb flaire de pólvora i de ranxo, ara era una gran toia estesa; lo que eren muralles, catifes d'herba; lo que eren baluards, parterres; i lo que era torre maleïda que havia sentit tantes agonies, un pla clapejat de sol i d'infants jugant-hi amb la sorra.

Catalunya (Pompeu Fabra)

El problema de Catalunya depèn de l'actuació i de l'esforç de cadascú; hem d'evitar providencialismes. Només tindrem el que nosaltres sapiguem guanyar. Cal reconèixer tots els nostres recursos i estudiar llurs possibilitats. No tenim un estret nacionalisme. Vivim de cara al món i si volem la plena sobirania per al nostre poble és per a millorar la qualitat dels nostres conciutadans i per a obtenir que Catalunya, intensament civilitzada, pugui oferir una efectiva col·laboració en l'obra de millorament i progrés de la humanitat (...) Res de cofoisme. Conèixer-nos, esmenar-nos, enfortir-nos. Treballar per al futur.

Ara, endavant! (Joan Puig i Ferrater)(La Campana de Gràcia, 10-IX-1932, p. 409)

Aquesta és la simbologia de l'onze de Setembre d'aquest 1932. Els altres anys commemoràvem un fet d'armes, una resistència heroica. Aquest any, tot honorant els nostres vells morts, la festa de l'onze de Setembre tindrà clarors de victòria. Serà, sempre més, la setmana de l'onze de Setembre d'enguany, la de l'aprovació de l'Estatut, del reconeixement de l'autonomia de Catalunya. Una data de mort i una data de vida. Una gesta de guerra i un tractat de pau. Ja sempre més l'onze de Setembre tindrà una doble significació, la d'una pèrdua i la d'un recobriment. 1714 i 1932 seran des d'aquest any inseparables en la memòria dels catalans. I cada any, més que recular vers la memòria del passat, ens projectarem vers les esperances de l'esdevenidor. Vers l'obra futura i el treball futur.

La Seu Vella de Lleida (Josep Pla)

En aquell temps l'espectacle de la Seu Vella era impressionant. L'enorme ruïna semblava posada en el lloc precís per a infondre tristesa. La moribunda mola-senyera se us convertia en una obsessió, perquè de seguida que aixecàveu la mirada semblava –us trobéssiu on us trobéssiu, en qualsevol punt de la ciutat- com un espectre. Des de la seva alçària albiràveu un panorama d'una dilatació i una riquesa prodigioses: el pla de Lleida. La ciutat formigueja als seus peus. La cinta del Segre serpeja tot fent camí cap al sud, amb una elegància prodigiosa. La planura és d'una puixança arbòria –una concentració de verds- que fascina. És considerablement poblada i la densitat de la població humana posa en aquesta visió una vida intensa. Com a espectacle agrari és un dels més impressionants de tot Catalunya. Cap al tard tot se suavitzava. El camp us encanta la mirada; les pedres velles tenen, amb la llum de l'hora baixa, colors de claror de fruita, densa, colors de carn de préssec tocats per una lluminositat interna. Dalt de l'esvelt campanar, els corbs i les gralles hi feien el niu a dotzenes. De vegades en grans esbarts, grallant; d'altres, es posaven sobre les velles bigues de la torre, viril o solitària. El guirigall que produïen en el buit ombriu de la torre era sinistre. Aquests corbs, remorosos i frenètics, us feien una gran impressió. No sé pas si han servit de pretext a algun poeta per a escriure una elegia. El tema, si més no, s'hi presta. Però si jo hagués tingut alguna influència a Lleida o en algun altre lloc –ignoro de qui depenen aquests ocellots-, els hauria foragitat del campanar sense cap contemplació. ¿De què serveix mantenir aquesta malenconiosa imatge romàntica? A la Seu Vella, li escau una mica de patetisme, però aquesta imatge dels corbs, que sembla un pretext d'anticlericalisme, potser és excessiva. Mirant pel forat de la gattonera vaig veure un petit grup d'obriers treballant en el creuer de la gran fàbrica de la Seu. Arribarà un moment, d'aquí a pocs anys –que jo em vaig dir-, que la catedral serà, fins on sigui possible, restaurada. Quan arribarà aquest dia, els corbs hauran d'emigrar. Si fos possible esquivar-los abans –com més aviat millor-, la immensa catedral amiga hi guanyaria moltíssim. El pla de Lleida no és més que la continuació del pla de l'Urgell sobre el marge dret del Segre. La carretera general de Madrid i els camins que hi afluïxen ens donaran una idea d'aquesta vasta comarca, que a Catalunya és, oficialment, frontera.

Els infants dels suburbis, aquesta esperança (Francesc Candel)

ELS INFANTS DE SUBURBI, AQUESTA ESPERANÇA (Els altres catalans, 1964)

Mesos enrere es va convocar un concurs literari entre els infants de les escoles d'aquesta àmplia zona on jo visc. El tema era "Mi barrio". Hi van participar 183 infants -52 nenes i 131 nens, encara que les nenes van demostrar més agudeses- de vuit a catorze anys d'edat, de les escoles del Polvorí, Can Clos, Port, Estatges SEAT i Can Tunis. No arribaven a deu els fills dels catalans-catalans, diguem-ne.

En alguns d'aquests infants es nota una fe cega en els seus professors. Si fos possible d'assolir un sistema perfecte d'àmplia i orientadora ensenyança i que tots poguessin anar a escola el país estaria salvat.

Bé podria ser, comento amb un gran amic, que en el curs de les dues generacions venidores – potser en caldran més- la catalanitat passés a mans d'aquests “altres catalans”. D'aquesta terra forta, noble i renovadora que és Catalunya dimana una saba tremenda de llibertat i, alhora, una formidable atracció que es torna fanàtica afecció envers ella. Aquests altres catalans es veuran cridats a una curiosa tasca: la revaloració de la novíssima Catalunya.

I Catalunya s'haurà salvat un cop més.

El meu amic té raó.

Passat, present i futur (Jordi Castellanos)

La validesa del passat ha de trobar-se no en la imitació o en la repetició, sinó en la seva continuació. I això significa que cal conèixer-lo profundament, descobrint en ell -perquè és descobrir-ho en nosaltres- els condicionaments i les idees que només el temps, en despullar-los de l'obvietat, posa de manifest. Ens cal, per establir un autèntic sentit històric, aproximar-nos nosaltres al passat i no intentar d'utilitzar-lo, de capitalitzar-lo, per justificar les nostres neurosis actuals. Això vol dir que ens cal també fer un esforç per no intentar aplicar la nostra visió del món al passat, per no manipular la realitat, per no fer-li dir allò que voldríem que digués. El que cal, en canvi, és entendre'l en les seves autèntiques dimensions.

Ara mateix (Miquel Martí i Pol)

*Ara mateix enfilo aquesta agulla
amb el fil d'un propòsit que no dic
i em poso a apedaçar. Cap dels prodigis
que anunciàvem taumaturgs insignes
no s'ha complert i els anys passen de pressa.
De res a poc, i sempre amb vent de cara,
quin llarg camí d'angoixa i de silencis.
I som on som; més val saber-ho i dir-ho
i assentar els peus en terra i proclamar-nos
hereus d'un temps de dubtes i renúncies
en què els sorolls ofeguen les paraules
i amb molts miralls mig estrafem a vida.
De res no ens val l'enyor o la complanta,
ni el toc de displicent malenconia*

*que ens posem per jersei o per corbata
quan sortim al carrer. Tenim a penes
el que tenim i prou: l'espai d'història
concreta que ens pertoca i un minúscul
territori per viure-la. Posem-nos
dempeus altra vegada i que se senti
la veu de tots, solemnement i clara.
Cridem qui som i que tothom ho escolti.
I, en acabat, que cadascú es vesteixi
com bonament li plagui, i via fora,
que tot està per fer i tot és possible*